

Monika Fiedorczyk

Uniwersytet w Białymstoku

e-mail: monika.fiedorczyk@uwb.edu.pl

SANKCJE EKONOMICZNE A WYMIANA HANDLOWA ROSJI W WARUNKACH KRYZYSU GOSPODARCZEGO

ECONOMIC SANCTIONS AND RUSSIAN FOREIGN TRADE IN THE ECONOMIC CRISIS CONDITIONS

DOI: 10.15611/e21.2016.3.10

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest analiza wpływu sankcji ekonomicznych, nałożonych na Rosję przez UE i USA, oraz embarga zastosowanego przez Rosję na wymianę handlową tego kraju w latach 2014-2015. Sankcje nałożone na Rosję i rosyjskie embargo oddziałują po pierwsze na spadek obrotów handlowych Rosji z zagranicą. Ponadto wpływają na zmiany struktury geograficznej rosyjskiego handlu zagranicznego. Embargo rosyjskie, dotyczące produktów spożywczych, podniosło również kwestię możliwości zastępowania importu produkcją krajową. Sankcje ekonomiczne stały się negatywnym katalizatorem niekorzystnej sytuacji w gospodarce Rosji, wynikającej z gwałtownej deprecjacji rubla, spadku ceny ropy naftowej na rynkach międzynarodowych i obniżenia tempa wzrostu PKB.

Słowa kluczowe: sankcje, embargo, gospodarka rosyjska, handel, kryzys gospodarczy.

Summary: The main goal of the article is to analyse the influence of the EU and the USA economic sanctions against Russia and the Russian embargo on food products, on Russia foreign trade in 2014 and 2015. Sanctions and embargo have caused the decrease of Russian export and import. They influence changes in Russian foreign trade structure by main partners. Russian embargo concerning food products has revealed the problem of replacing import by local products. Economic sancions are the negative catalyst of unfavourable situation in Russian economy, caused by the rapid ruble depreciation, decrease of crude oil prices on international markets and GDP growth rate.

Keywords: sancions, embargo, Russian economy, trade, economic crisis.

1. Wstęp

Gospodarka Rosji od początku transformacji odnotowuje okresy zarówno bardzo korzystnej koniunktury, jak i poważnych kryzysów. Podczas gdy kryzys z 1998 r. dotknął przede wszystkim systemu finansowego państwa i wynikał z wewnątrz-

nych błędów w polityce monetarnej, kryzys z 2008 r. był skutkiem również złej koniunktury międzynarodowej i objął sferę zarówno finansową, jak i realną. Po okresie względnie korzystnej koniunktury, jaka nastąpiła w gospodarce po 2009 r., rok 2014 przyniósł Rosji kolejne trudności gospodarcze, które łącznie przesądziły o specyfice aktualnego kryzysu, przejawiającego się ogólnie w wyczerpaniu dotychczasowego modelu gospodarczego kraju. Kryzys, z jednej strony, spowodowany został określonymi uwarunkowaniami ekonomicznymi (w relatywnie mniejszym stopniu wynikającymi z koniunktury międzynarodowej), a z drugiej – decyzjami politycznymi, podjętymi wobec Ukrainy i Krymu. Jednym z ważnych niekorzystnych czynników, pogarszających sytuację gospodarczą Rosji od połowy 2014 r., były sankcje ekonomiczne ze strony Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych oraz tzw. kontrsanckje (embargo), zastosowane przez Rosję wobec wybranych towarów z krajów UE i innych rozwiniętych gospodarek.

Sankcje ekonomiczne i kontrsanckje w sposób bezpośredni i pośredni oddziałują na pozycję Rosji w handlu międzynarodowym. Stały się negatywnym katalizatorem niekorzystnej sytuacji w gospodarce Rosji, wynikającej z deprecjacji rubla, spadku ceny ropy naftowej i obniżenia tempa wzrostu PKB. Głównym celem artykułu jest więc analiza zmian w rosyjskiej wymianie handlowej od 2014 r., przede wszystkim z punktu widzenia sankcji i embargo.

Rozważania podjęte w artykule mają swoje podstawy w teorii międzynarodowych stosunków gospodarczych, w tym teorii polityki handlowej krajów. Opracowanie przyjmuje następującą strukturę. W części pierwszej dokonano ogólnej analizy sytuacji ekonomicznej Rosji w okresie 2014-2015. W drugiej części opisane zostały sankcje ekonomiczne nałożone na Rosję przez UE i USA, jak również embargo Rosji (tzw. kontrsanckje) wobec produktów spożywczych, importowanych z krajów rozwiniętych i UE. Część trzecia zawiera analizę głównych obszarów zmian w rosyjskim handlu zagranicznym, przede wszystkim przez pryzmat sankcji i kontrsanckji. W zakończeniu zawarto wnioski i próbę określenia dalszego oddziaływania sankcji na rosyjski handel zagraniczny.

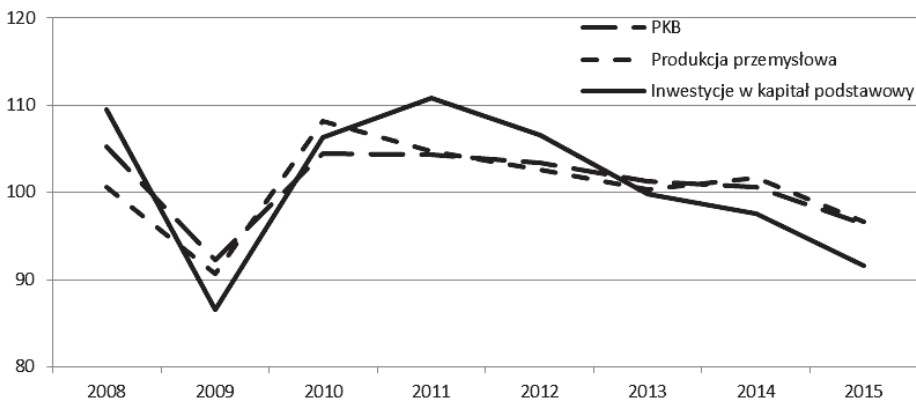
2. Sytuacja gospodarki rosyjskiej w 2014 i 2015 r.

Kryzys finansowy w Rosji w 1998 r. spowodowany był przede wszystkim brakiem dyscypliny fiskalnej, miękkimi ograniczeniami budżetowymi oraz kryzysem walutowym. Z kolei kryzys z lat 2008-2009 przebiegał według bardziej złożonego modelu, obejmującego zarówno zewnętrzne, jak i wewnętrzne aspekty. Z jednej strony był konsekwencją kryzysu globalnego, w tym spadku globalnego popytu na główne towary eksportowe Rosji. Czynniki wewnętrznymi były m.in. przegrzanie gospodarki, zbyt wysokie płace, przeszacowany kurs walutowy, a także spadek bezrobocia poniżej naturalnego.

Rok 2014 przyniósł gospodarce Rosji kolejny kryzys. Według badaczy kluczową cechą rosyjskiej gospodarki w tym roku stało się wzajemne nałożenie kilku kryzysów i problemów [IEP 2015 s. 16-17]:

- kryzysu strukturalnego, występującego przy danym poziomie technologii i aktywności przedsiębiorców, bezrobociu na poziomie bliskim naturalnego,
- kryzysu modelu wzrostu gospodarczego Rosji, którego podstawą był wzrost popytu przy występowaniu niewykorzystanych mocy wytwórczych i długotrwałym wroście cen na główne produkty eksportowe kraju,
- wzmożonej zewnętrznej aktywności Rosji w sferze politycznej,
- sankcji sektorowych i finansowych,
- spadku cen ropy naftowej,
- kryzysu walutowego,
- kryzysu koniunkturalnego, związanego ze spadkiem aktywności inwestycyjnej przedsiębiorstw,
- kryzysu demograficznego, który przejawia się w spadku liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Już od 2013 r. obserwowana była w rosyjskiej gospodarce stagnacja ekonomiczna, która przejawiała się w bardzo niewielkim przyroście głównych kategorii makroekonomicznych, jak PKB, produkcja przemysłowa czy inwestycje (rys. 1). W 2015 r. miało natomiast miejsce pogorszenie tych wielkości w porównaniu z rokiem poprzednim, choć jeszcze nie w takiej skali jak w roku 2009.

Rys. 1. Dynamika wybranych podstawowych wielkości makroekonomicznych w Rosji w latach 2008-2015 (% w stosunku do roku poprzedniego)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Rosstat].

Do pogarszającej się ogólnej sytuacji gospodarczej należy dołączyć kryzys walutowy, którego w 2014 r. kulminacyjna faza przypadła na grudzień (wzrost cen dolara i euro z odpowiednio 32 i 45 rubli za jednostkę w styczniu do odpowiednio

67 i 84 rubli w grudniu). Najważniejszym czynnikiem była tu informacja Banku Centralnego Rosji o odejściu od korytarza walutowego i regularnych interwencji. W rzeczywistości oznaczało to przejście do reżimu kursu płynnego dwa miesiące wcześniej, niż było to zapowiadane (na styczeń 2015 r.). W 2015 i na początku 2016 r. deprecjacja rubla nie została odwrócona (było to niemożliwe m.in. z powodu ograniczenia dostępu do kapitału zagranicznego w wyniku nałożenia sankcji oraz ataków spekulacyjnych) [Ankindinowa, Jasin 2015, s. 14].

Jeszcze jednym czynnikiem, oddziałującym na kryzys gospodarczy w Rosji był spadek cen ropy naftowej (o ponad połowę, ze 110-115 dol. za baryłkę w pierwszej połowie 2014 r. do 48-49 dol. w wybrane dni od października 2014 r. do stycznia 2015 r. oraz ok. 30 dol. w grudniu 2015 r.) [IEP 2016, s. 245]. Skutkował on przede wszystkim znacznym pogorszeniem sytuacji budżetowej oraz spadkiem udziału handlu zagranicznego w tworzeniu PKB.

3. Sankcje nałożone na Rosję i embargo na produkty spożywcze

Podstawową przyczyną zastosowania przez Unię Europejską i Stany Zjednoczone¹ wobec Rosji sankcji ekonomicznych była aneksja Krymu i Sewastopola w lutym 2014 r. W ich wprowadzaniu można wyróżnić trzy zasadnicze etapy [Afoncew 2015, s. 21-22]:

- etap sankcji celowych, zastosowanych wobec konkretnych osób fizycznych i podmiotów prawnych, które zaangażowane były w konflikt na Ukrainie i oskarżano je o zagrożenie wobec terytorialnej jedności tego kraju (od 17 marca do 15 lipca 2014 r.),
- etap wprowadzania sankcji sektorowych, które nie miały na celu „ukarania” konkretnych podmiotów, ale spowodowanie strat dla określonych gałęzi, niezależnie od tego, czy spółki tych gałęzi były zaangażowane w konflikt na Ukrainie czy nie (od 16 lipca do 11 września 2014 r.),
- etap eskalacji sankcji (od 12 września).

Z kolei z punktu widzenia struktury rodzajowej sankcje zastosowane przeciw Rosji można podzielić na cztery grupy [Ankindinowa, Jasin 2015, s. 10]:

- sankcje indywidualne – zastosowane wobec osób i spółek, które zaangażowane były w konflikt na Ukrainie (ograniczenia wjazdu, tranzytu, konfiskata majątku, zakaz prowadzenia spraw z obywatelami czy spółkami kraju, który wprowadza sankcje);
- zamrażanie zagranicznych aktywów spółek, których właściciele podlegali sankcjom indywidualnym;
- sankcje finansowe lub inwestycyjne – sektorowe sankcje ograniczające dostęp do kredytów lub instrumentów dłużnych (o okresie zapadalności powyżej

¹ W listopadzie 2014 r. do tych krajów dołączyła Szwajcaria.

30 dni) oraz zakazujące projektów inwestycyjnych w transporcie, telekomunikacji i energetyce oraz przemyśle wydobywczym na Krymie;

- sankcje w handlu zagranicznym.

W następstwie sankcji finansowych banki i spółki nimi objęte utraciły możliwość wychodzenia na rynki finansowe (w celu m.in. otrzymywania kredytów) USA i Europy, nie mogły zatem realizować części swoich płatności ani płatności swoich klientów. Sankcje te dotyczyły w praktyce rosyjskich państwowych banków (pod ich wpływem znalazła się około połowa aktywów sektora bankowego Rosji) [Orłowa 2014, s. 54-55]. Ustanowiono ponadto listę, na którą dostały się wybrane rosyjskie prywatne banki (nie największe) i nieduża liczba spółek, głównie z sektora obronnego, dla których sankcje oznaczają najostrzejsze ograniczenia – zakazują dokonywać płatności walutowych. Dodatkowo działają w tym obszarze tzw. miękkie – nieogłoszone oficjalnie sankcje, ich działanie przejawia się w zmianie warunków prowadzenia działalności z rosyjskimi emitentami i stosunku wobec kapitału rosyjskiego (w praktyce oznacza to zmianę kontroli technicznego przygotowania transakcji).

Sankcje w handlu ze strony USA polegały przede wszystkim na wstrzymaniu wydawania licencji na eksport i reeksport towarów do Rosji, zakazie eksportu zaawansowanych technologicznie towarów przemysłu obronnego oraz zniesieniu funkcjonujących licencji w tym obszarze [Ankindinowa, Jasin 2015, s. 10]. Zabroniono dostaw do Rosji wyposażenia do wydobywania głębinowego (powyżej 152 m), eksploatacji szelfu arktycznego i pokładów łupkowych ropy i gazu, przekazywania technologii nietradycyjnego wydobywania nośników energii. Z kolei sankcje ze strony Unii Europejskiej polegały na zakazie eksportu i importu broni oraz produktów przeznaczenia wojennego, eksportu towarów i technologii tzw. podwójnego przeznaczenia i oferowania takich usług. Wprowadzono obowiązek otrzymywania pozwolenia na eksport technologii wydobywania i przetwórstwa ropy naftowej i odpowiednich usług. Analogicznie jak w przypadku USA zakazano dostaw do Rosji technologii do wydobywania głębinowego, eksploatacji szelfu arktycznego i pokładów łupkowych ropy i gazu.

Dodatkowo sankcje dotyczyły różnego typu projektów inwestycyjnych w Rosji. Finansowanie takich projektów wstrzymały Europejski Bank Rozwoju i Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. Spółkom z krajów UE zakazano inwestowania w projekty infrastrukturalne w Rosji (w tym w obszarze transportu, telekomunikacji i energetyki) [Klinowa, Sidorowa 2014, s. 71].

Jako odpowiedź na sankcje 6 sierpnia 2014 r. Rosja zastosowała embargo na import wybranych grup produktów rolniczych i spożywczych (mięso, ryby, produkty mleczne, owoce i warzywa) z USA, Unii Europejskiej, Kanady, Australii i Norwegii (tzw. kontr sankcje), ograniczyła również zakupy wybranych produktów importowanych na potrzeby państwowe (głównie wyrobów przemysłu lekkiego)

[Ankindinowa, Jasin 2015, s. 11]². Kontrsankcje Rosji dotknęły tych grup towarów, w przypadku których znaczna część zapotrzebowania wewnętrznego pokrywana była importem z krajów ujętych w ograniczeniach. Co istotne, Rosja w momencie wprowadzenia kontrsankcji była ważnym w świecie importerem produktów spożywczych [IEP 2015, s. 260].

Najogólniej sankcje ekonomiczne oddziałują na gospodarkę Rosji przez nasilenie ekonomicznej i politycznej niepewności (dwoma kanałami – przez spadek popytu konsumpcyjnego, wynikający z niepewności co do przyszłych dochodów, oraz przez inwestycje – firmy są gotowe realizować tylko te projekty, które gwarantują wysoką dochodowość) [Uliukajew, Mau 2015, s. 8-11]. Powodują ponadto wzrost wartości dłużnego finansowania, co obniża możliwości inwestycyjne przedsiębiorstw, ograniczenia w transferze technologii, spadek wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych i osłabienie konkurencji zagranicznej. Pomimo iż sankcje przeciw Rosji wprowadzane były stopniowo, ich wpływ na sferę finansową, inwestycyjną, innowacji, energetyki okazał się bardziej intensywny i efektywny, niż zakładano [Frenkel i in. 2015, s. 113].

Efekty sankcji zaczęły być dostrzegalne już w ramach etapu sankcji sektorowych. Wcześniej negatywny efekt sankcji w zasadzie nie wychodził poza grupę konkretnych spółek, bezpośrednio będących ich adresatami³. Od końca lata 2014 r. większość dużych przedsiębiorstw zostało dotkniętych ograniczeniami w dostępie do kapitału, technologii i rynków zagranicznych, jak również problemami we współpracy z zagranicznymi partnerami w sferach, w których sankcje bezpośrednio nie zostały zastosowane [Afoncew 2015, s. 23-24]. Dla przykładu napływ kapitału do Rosji w formie BIZ w pierwszej połowie 2014 r. wyniósł 22,2 mld dol., natomiast w drugiej połowie 2,6 mld dol. Odpływ kapitału zagranicznego w 2014 r. wyniósł 151 mld dol. wobec 61 mld dol. w roku 2013. W 2015 roku główne finansowe problemy wynikające z sankcji związane były z koniecznością regulowania zagranicznych zobowiązań sektora korporacyjnego w warunkach bardzo ograniczonego dostępu do zagranicznych rynków finansowych.

W dalszej części artykułu podjęta zostanie analiza zmian w wymianie handlowej Rosji i próba oceny oddziaływania sankcji i kontrsankcji na te zmiany. Podkreślić należy, że oddziaływanie sankcji jest ściśle połączone z występowaniem innych czynników (wymienionych w punkcie drugim), wpływających na dynamikę i strukturę wymiany handlowej Rosji i ogólną sytuację gospodarczą, więc poniższa analiza zawierać będzie również odniesienia do tych czynników.

² Rozporządzenie prezydenta Federacji Rosyjskiej z dnia 6 sierpnia 2014 r. „O zastosowaniu wibranych środków ekonomicznych w celu zapewnienia bezpieczeństwa FR”.

³ Spółki rosyjskie z udziałem państwa w kapitale powyżej 50% (w tym Gazprom i Rosneft) straciły możliwość rozmieszczania papierów wartościowych na europejskich rynkach kapitałowych.

4. Zmiany w rosyjskiej wymianie handlowej

Główne negatywne konsekwencje sankcji w sferze handlu dla wszystkich gospodarek to zmniejszenie stopnia ich otwartości i zaangażowania w system międzynarodowego podziału pracy. Podstawowym efektem, jaki wywołały sankcje nałożone przez Rosję i kontr sankcje z jej strony, był spadek obrotów handlowych tego kraju. Podczas gdy od 2009 r. wymiana handlowa Rosji rosła systematycznie, od trzeciego kwartału 2014 r. odnotowywany jest spadek tych obrotów, dotyczący zarówno eksportu, jak i importu (tab. 1). Ogólnie w 2014 r. rosyjski eksport zmniejszył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 25,5 mld dolarów (ok. 5%). Z kolei import zmniejszył się o 33,3 mld dol. (spadek o ok. 10%). Szybszy spadek importu wynikał przede wszystkim z nałożonego przez Rosję embargo i już w drugiej połowie 2014 r. dotyczył wszystkich grup towarów importowanych. Spadek obrotów handlowych w 2015 r. był większy, zwłaszcza w imporcie. W ciągu pierwszych trzech kwartałów rosyjski eksport wyniósł 259 mld dol., a import zaledwie 143 mld dol., i w zasadzie brak jest przesłanek, aby w ostatnim kwartale 2015 r. tendencja miała się odwrócić. Podkreślić należy, że spadek obrotów handlowych nie wynika jedynie z sankcji i kontr sankcji w sferze handlu, ale również z zaprzestania podejmowania przez przedsiębiorstwa z Rosji i UE czy USA wspólnych projektów inwestycyjnych czy z zakazu przepływu wybranych technologii.

Tabela 1. Obroty handlowe Rosji w latach 2008-2015 (styczeń-wrzesień) (w mld dol.)

	2008	2009	2011	2013	2014	W tym:				2015	W tym:		
						I kw.	II kw.	III kw.	IV kw.		I kw.	II kw.	III kw.
Eksport	466,3	297,2	515,4	523,3	497,8	123,0	132,3	125,7	116,7	259,2	89,6	91,1	78,4
Import	288,7	183,9	318,6	341,3	308,0	72,5	80,6	80,5	74,4	143,1	45,0	48,0	50,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Central'nyj Bank Rossijskoj Federacii].

Spadek wartości eksportu Rosji w dużej mierze zależny był nie tylko od sankcji nałożonych ten kraj, ale również od spadku ceny ropy naftowej. Kluczowym problemem dla gospodarki Rosji jest zbyt niska dywersyfikacja eksportu. W 2013 r. na 10 największych eksporterów przypadają 76,8% wartości rosyjskiego eksportu, a wśród nich pięć przedsiębiorstw eksportowało ropę i produkty ropopochodne, dwa działają w sektorze gazowym, po jednym w przemyśle zbrojeniowym, sektorze wydobycia metali kolorowych oraz stali, węgla i metali [Pachomow 2015, s. 44].

4.1. Zmiany w strukturze geograficznej handlu zagranicznego Rosji

Wprowadzenie sankcji i kontr sankcji oddziaływało również na zmiany struktury geograficznej wymiany handlowej Rosji. Nie są to zmiany jeszcze bardzo dostrzegalne, ale nastąpiły w relatywnie krótkim okresie.

Spadek obrotów handlu zagranicznego dotyczył wszystkich partnerów handlowych Rosji. Warty podkreślenia jest najbardziej znaczny spadek obrotów handlowych Rosji z krajami Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) i Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej (EAUG) w 2015 r. w porównaniu z rokiem poprzednim. Zmiana ta, zwłaszcza w przypadku krajów WNP, jest największa w porównaniu z innymi partnerami handlowymi Rosji – aż 45,7% w imporcie ogółem i ok. 50% w eksporcie paliw (tab. 2). Wynika to po części z politycznego napięcia w regionie, związanego z wydarzeniami na Ukrainie. Jak wskazują dane zawarte w tabeli, spośród wymienionych gospodarek w najmniejszym stopniu zmniejszył się eksport Rosji do USA – oprócz paliw utrzymał się on w okresie 2014-2015 na w zasadzie niezmiennym poziomie.

Tabela 2. Struktura geograficzna handlu zagranicznego Rosji w 2014 i 2015 r. (dane Federalnej Służby Celnej, w mld dol., %)

Region/kraj	Import			
	2014 (w mld USD)	2015 (w mld USD)	2015/2014 (w %)	udział (w %)
EAUG	20,0	13,6	68,1	7,5
WNP	13,1	7,4	56,3	4,0
UE	118,5	70,1	59,2	38,5
USA	18,5	11,4	61,9	6,3
Eksport paliw				
	2014 (w mld USD)	2015 (w mld USD)	2015/2014 (w %)	udział (w %)
EAUG	14,5	11,2	77,0	5,2
WNP	13,6	6,8	49,9	3,1
UE	215,3	129,5	60,2	60,0
USA	3,8	3,0	79,8	1,4
Pozostały eksport				
	2014 (w mld USD)	2015 (w mld USD)	2015/2014 (w %)	udział (w %)
EAUG	20,6	15,8	76,5	12,4
WNP	16,1	11,9	73,7	9,3
UE	43,9	36,1	82,2	28,3
USA	6,8	6,5	95,9	5,1

Źródło: [Operacyjny monitoring 2016].

Zmiany w handlu zagranicznym Rosji w różnym stopniu oddziaływały na udziały poszczególnych grup partnerów handlowych w wymianie tego kraju. Podczas gdy w okresie styczeń-maj 2013 r. udziały w handlu zagranicznym Rosji dla Unii Europejskiej, krajów WNP i APEC wyniosły odpowiednio 50,2, 13,3 i 24,3%, to już w analogicznym okresie 2014 r. udziały te wyniosły odpowiednio 49,5, 13,5 i 24,5%. Udział krajów UE w handlu zagranicznym Rosji w okresie styczeń-maj 2015 r. zmniejszył się do 45,9%. Obroty handlowe Unii Europejskiej z Rosją sta-

nowią zaledwie ok. 1% handlu tego ugrupowania⁴, ale gdy weźmie się pod uwagę poszczególne kraje UE, jak Polska Węgry, Finlandia, Litwa – negatywne następstwa rosyjskich kontrsankcji mogą być znaczące [Klinowa, Sidorowa 2014, s. 68].

4.2. Problem zastąpienia importu produkcją krajową

Embargo nałożone przez Rosję wobec wybranych grup produktów spożywczych w krótkim okresie i w znacznym stopniu wpłynęło na spadek importu tych towarów. W tabeli 3 zawarto dane dotyczące wybranych grup dóbr objętych embargiem, ze wskazaniem na skalę spadku ich importu od stycznia do sierpnia 2015 r. w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego. Dla wszystkich grup towarów spadek importu należy uznać za bardzo znaczny, przekraczający połowę wartości z poprzedniego badanego okresu.

Tabela 3. Import produktów spożywczych do Rosji z krajów poza WNP i EAUG (tzw. dalekiej zagranicy) w okresach styczeń-sierpień 2014 i 2015 r. (w mln dol., %)

	I-VIII 2014 (w mln dol.)	I-VIII 2015 (w mln dol.)	I-VIII 2015/ I-VIII 2014 (według wartości, w %)
Mięso świeże i mrożone	2 285,2	965,5	41,9
Drób	328,7	82,8	25,2
Ryby	1 245,2	543,2	43,6
Produkty mleczne	65,9	10,0	15,2
Wyroby i konserwy z mięsa	66,5	20,3	30,5

Źródło: [Wołowik 2015b, s. 29]

Wywołane embargiem niedobory na rynku wewnętrznym w połączeniu z niewystarczającą produkcją wewnętrzną oraz wysokimi kosztami sprowadzania produktów spożywczych z innych krajów doprowadziły bardzo szybko do wzrostu cen w wielu grupach towarowych [Ośrodek Studiów Wschodnich 2015, s. 14]. Średnia inflacja wyniosła w sektorze spożywczym w 2014 r. 15,4% (dla poszczególnych grup od 8 do 40%). Na wzrost cen znaczny wpływ miał również spadek kursu rubla. Wraz z wprowadzeniem embargo na wybrane produkty spożywcze z krajów, które wcześniej nałożyły na Rosję sankcje, pojawiła się kwestia rozwoju produkcji krajowej w celu zastąpienia importu i pokrycia zapotrzebowania na te towary (tzw. *импортозамещение*). Dla wybranych grup produktów spożywczych, na które nałożono embargo, ich udział w zaspokojeniu popytu wewnętrznego wynosił w 2013 r. nawet ok. 20% (owoce, wieprzowina, ryby, ser nawet 30%). Import towarów, na które nałożono embargo, zmniejszył się w pierwszym półroczu 2015 r., w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego, o 46% (do 6 mld dol.) [Wołowik 2015a, s. 43].

⁴ Według danych Eurostat w 2014 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, zarówno eksport UE do Rosji, jak i import UE z Rosji zmniejszyły się o ok. 16 mld euro (obydwie wielkości).

Realizacja polityki zastępowania importu produkcją krajową aktywnie rozpoczęła się w Rosji na przełomie 2014 i 2015 r. i słusznie uznana została za jedno z głównych zadań ogólnej polityki przemysłowej kraju. Nie dotyczy ona jedynie produktów spożywczych, ale różnych grup towarów, również przemysłowych, które zostały dotknięte sankcjami lub kontrsankcjami. Za najbardziej priorytetowe gałęzie przemysłu uznano: metalurgię, przemysł maszynowy, chemiczny, leki, spożywczy, farmaceutyczny [Idrisow, Ponomariewa 2015, s. 44-47]. Kryterium wyboru był znaczny udział produktów importowanych na rynku wewnętrznym. Jednak realizacja założonych planów w kwestii zwiększania produkcji wewnętrznej wymienionych gałęzi przemysłu może napotkać wiele problemów, w tym dostępności środków finansowych, popytu na produkty krajowe, osłabienia konkurencji w wyniku wspierania konkretnych przedsiębiorstw i gałęzi. Skuteczność polityki zastępowania importu produkcją krajową może zostać oceniona dopiero za kilka lat.

5. Zakończenie

Sankcje Zachodu i kontrsankcje Rosji odcięły kraj od światowych rynków finansowych i niektórych towarowych. Skutkowały zauważalnymi już w krótkim okresie zmianami, zarówno w wartości obrotów handlowych, jak i strukturze geograficznej handlu zagranicznego Rosji. Rozpoznanie tych zmian stanowi wartość dodaną opracowania. Względnie krótki okres, jaki minął od czasu wprowadzenia sankcji wobec rosyjskiej gospodarki i rosyjskiego embarga, uniemożliwia jednak dokładne określenie oddziaływania tych czynników na wymianę handlową Rosji. Ponadto trudno jest oddzielić oddziaływanie kilku elementów, jak sankcje, deprecjacja waluty i spadek ceny głównego towaru eksportowego, wpływających na pogarszającą się w tym kraju koniunkturę gospodarczą i wymianę handlową, oraz wskazać, jaki jest bezpośredni wpływ tylko sankcji ekonomicznych.

Wprowadzenie sankcji przez kraje UE i USA oraz zastosowanie embarga przez Rosję w średniookresowej perspektywie będzie powodować znaczne utrudnienia w działalności podmiotów rosyjskich na rynkach międzynarodowych, skutkując również pogorszeniem ich wizerunku. Utrudnienia te wynikają ze wzrostu niepewności ekonomicznej, pogorszenia warunków planowania, trudnego dostępu do ważnych rynków zbytu, zewnętrznych źródeł kapitału i technologii.

Sankcje i kontrsankcje mogą spowodować reorientację geograficzną handlu Rosji, dla której nadal głównym partnerem handlowym jest Unia Europejska, na kraje WNP i Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej. Przeszkodą jest jednak przede wszystkim zbliżona struktura towarowa eksportu tych gospodarek. Najbliższe lata pozwolą skuteczniej ocenić oddziaływanie sankcji i embarga na zmiany w handlu zagranicznym Rosji i jej pozycji w międzynarodowym podziale pracy.

Literatura

- Afoncew S., 2015, *Wychod ot krizisa w usłowjach sankcji: misija niewypolnima?*, Woprosy Ekonomiki, no. 4, s. 20-36.
- Ankindinowa N., Jasin N., 2015, *Nowyj etap razwitija ekonomiki w postsowieckoj Rossii*, Woprosy Ekonomiki, no. 5, s. 5-27.
- Central'nyj Bank Rossijskoj Federacii, *Wnieszniaja torgowlia Rossijskoj Federacii towarami*, <http://cbr.ru/statistics/?PrtId=svs> (27.03.2016).
- Frenkel A., Sergijenko J., Tichomirow B., Roszczina L., 2015, *Rossijskaja ekonomika w usłowjach krizisa*, Ekonomiczeskaja Politika, t. 10, no. 4, s. 113-155.
- Idrisow G., Ponomariewa J., 2015, *Politika importozamieszczienija i konkurentosposobnost' rossijskoj ekonomiki*, Ekonomiczeskoe Razwitije Rossii", tom 22. № 10, Oktjabr'-nojabr', s. 44-47.
- IEP (Institut Ekonomiczeskoj Politiki im. J.T. Gajdara), 2015, *Rossijskaja ekonomika w 2014 godu. Tendencii i perspektiwy (Wypusk 36)* Moskwa, <http://iep.ru/ru/publikacii/7454/publication.html> (20.08.2015).
- IEP (Institut Ekonomiczeskoj Politiki im. J.T. Gajdara), 2016, *Rossijskaja ekonomika w 2015 godu. Tendencii i perspektiwy (Wypusk 37)* Moskwa, <http://iep.ru/ru/publikacii/7902/publication.html> (2.05.2016).
- Klinowa M., Sidorowa J., 2014, *Ekonomiczeskije sankcji i ich wlijanije na chiazajstwennyje swiazii Rossii s Jewropejskim Sojuzom*, Woprosy Ekonomiki, no. 12, s. 67-79.
- Operatiwnyj monitoring ekonomiceskoj situacii w Rossii*, 2016, № 4(22) Mart, s. 18 <http://www.iep.ru/ru/publikacii/category/318.html> (28.03.2016).
- Orłowa N., 2014, *Finansowyje sankcji protiv Rossii: wlijanije na ekonomiku i ekonomiceskiju politiku*, Woprosy Ekonomiki, no. 12, s. 54-66.
- Ośrodek Studiów Wschodnich, 2015, *Kryzys gospodarczo-finansowy w Rosji. Uwarunkowania, przejawy, perspektywy*, Raport OSW 02/2015, http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_kryzys_w_rosji_net_0.pdf (5.11.2015).
- Pachomow A., 2015, *Rossijskij eksport w 2015 g.: tendencii i problemy razwitija*, Ekonomiczeskoje Razwitije Rossii, tom 22. № 2, Fewral'-mart, s. 43-48.
- Rosstat, *Oficialnaja statistika*, http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/accounts/ (4.03.2016).
- Uliukajew A., Mau W., 2015, *Ot ekonomiceskogo krizisa k ekonomiceskomu rostu, ili kak nie dat' krizisu priewratitsia w stagnaciju*, Woprosy Ekonomiki, no. 4, s. 5-19.
- Wołowik N., 2015a, *Wnieszniaja torgowlia*, Ekonomiczeskoe Razwitije Rossii, tom 22. № 9, Sentjabr'-oktjabr', s. 40-44.
- Wołowik N., 2015b, *Wnieszniaja torgowlia*, Ekonomiczeskoe Razwitije Rossii, Tom 22. № 11, Nojabr'-dekabr', s. 26-30.